

بررسی زمینه های اجتماعی پرخاشگری جوانان در ایران^۱

دکتر حسین ابوالحسن تنهایی^۲ - شیرین شیری امین لو^۳ - علیرضا صنعت خواه^۴

چکیده

چهارچوب نظری این مقاله برگرفته از نظریات والرشتاین (نظام فرهنگ جهانی)، کاستلز (عصر اطلاعات و مباحث هویت) و توسعه ی ناموزون (ساختار و کارکرد توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور) تدوین یافته است و سپس به آزمون فرضیه های برآمده از چهارچوب نظری در سه گام اسنادی، پیمایشی، میدانی پرداخته شده است. در این تحقیق با مطالعه ی موردی دانش آموزان دختر دبیرستان های عادی - دولتی غیر بزرگسال روزانه ی شهر تهران به انجام رسیده است.

نتایج این پژوهش نشان می دهد که تاثیرات مستقیم و غیر مستقیم ساختار و کارکرد عناصر ناموزون نظام اجتماعی بر ساختار اقتصادی و نظام آموزشی کشور، جملگی در پرخاشگری جوانان موثر بوده اند. هم چنین، رواج ریا و تزویر در جامعه، از جمله عوامل موثر بر پرخاشگری جوانان شناخته شد.

مفاهیم کلیدی: کارکرد ناموزون، عناصر نظام اجتماعی، پرخاشگری، هویت.

بیان مساله

ایران دارای ساختار سنی جوان است. بنابراین مطالعه و بررسی در زمینه ی مسائل و مشکلات جوانان جزء اولویت های پژوهشی قرار دارد. یکی از مهم ترین مسائلی که در رابطه با جوانان در تمام سطوح جامعه (دولت، آموزش و پرورش، خانواده و ...) مطرح است، مسأله ناهنجاری های رفتاری جوانان است. در میان ناهنجاری های

^۱ - این مقاله قبلاً در فصلنامه تخصصی جامعه شناسی، سال پنجم، شماره اول، بهار ۱۳۸۸ منتشر شده است

^۲ - عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز hatanhai@yahoo.com - www.hatanhai.com

^۳ - دانش آموخته کارشناسی ارشد جامعه شناسی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی تهران

^۴ - دانش آموخته کارشناسی ارشد جامعه شناسی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی تهران

جوانان، پرخاشگری نمود بارزتری دارد و فراوانی آن بیشتر بوده و از لحاظ افزایش سن پرخاشگری در جوامع توسعه نیافته از جمله ایران، به عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل اجتماعی کشورهای پیرامونی، خصوصاً کشورهای پیرامونی با ساختار سنی جوان، مطرح می‌باشد.

گزارشات متعدد در نشریات و پژوهش‌های انجام شده، دلالت بر فراوانی پرخاشگری و افزایش بعد و گستردگی آن در بین جوانان و افزایش هر روزه و بیش از پیش مساله‌ی پرخاشگری جوانان دارد به نحوی که مشاهده می‌شود مساله پرخاشگری در بین جوانان، تقریباً همه گیر شده و نوعی از الگوی رفتاری پرخاش جوانان در بین جوانان و حتی دختران رفته رفته بیشتر نمود پیدا می‌کند. مستندات مکتوب نیز حاکی از افزایش چشمگیر آمار جرایم و جرایم زنان می‌باشد.

بنابراین، می‌توان گفت که مساله پرخاشگری جوانان در ایران، منشاء و زمینه‌ی اجتماعی دارد و نگرانی‌هایی را در باب مسائل تربیتی، آموزشی و هویتی جوانان هم برانگیخته است. ایران نیز، که کشوری پیرامونی می‌باشد، به دلیل کم توسعه یافتگی متوازن عناصر ساختاری، با مسائل و مشکلات بسیاری روبرو است که از جمله‌ی این مسائل، تعارض فرهنگ ملی و فرهنگ خانوادگی با فرهنگ جوانان است. جوانان به دلیل ارتباط با اینترنت، ماهواره و سایر وسایل ارتباطی، با فرهنگ نظام جهانی آشنا می‌شوند و در برخورد با این فرهنگ جهانی قرار می‌گیرند و نیازها و خواسته‌های جدید در نتیجه‌ی پیدایش تفرد و تعیین جوانان و گرایش‌های جدیدی که پیدا کرده‌اند. لیکن چون جامعه در شرایط کم توسعه یافتگی و توسعه نامتوازن عناصر ساختاری اقتصادی- اجتماعی قرار دارد و نیز فرهنگ ملی جامعه و فرهنگ خانوادگی که هر دو سنتی هستند، نمی‌توانند جوابگوی نیازها و خواسته‌هایشان باشند.

بنابراین جوانان در گسست از ارزش‌های گذشته، در پی کسب امنیت، به سمت مصرف‌گرایی و مدگرایی که جزء وجوه منفی نظام فرهنگ جهانی (مدرنیته) است، گرایش پیدا می‌کنند. در این زمان، جامعه و خانواده، در صدد اصلاح جوانان به روش‌های سنتی، با آنها برخورد ناصحیح انجام می‌دهد و در نتیجه جوانان پرخاشگری از خود نشان می‌دهند. هرچه این برخوردهای ناصحیح، تنبیه، سرکوب، و نپذیرفتن جوانان بیشتر شود، روحیه‌ی مقاومت و حتی تنفر و انزجار از خانواده و مدرسه و جامعه در بین جوانان بیشتر شکل می‌گیرد و در ادامه به صورت بزهکاری، جرم، فرار، تخریب اموال عمومی، انحرافات جنسی، پیوستن به باندهای بزهکاری و خراب کاری و خلاف کاری کشیده می‌شوند.

پرسش بنیادی این مقاله این است که موانع تامین نیازهای جدید جوانان در ساختارهای اقتصادی- اجتماعی و آموزشی جامعه چگونه بوده است که پرخاشگری به مرور به عنوان یک الگوی رفتاری در بین جوانان کشور جلوه گر شده است؟

رویکرد نظری پژوهش:

در نظام جهانی، تلاشی مستمر و همه جانبه برای انباشت سرمایه بر مبنای تقسیم کار واحد جهانی جریان پیدا می کند و فعالیت های سیاسی در چهارچوب نظام اغلب حول دولت - ملت صورت می گیرد، اما در این میان هیچ دولت واحدی، یا گروهی که دولت را کنترل کند، کاملاً آزاد نیست تا روابط را در چهارچوب مرزهای خود و بدان گونه که خود می خواهد کنترل و یا حتی دگرگون سازد. در این میان دولت هایی که چهارچوب مرزهای فعالیت های مرکزی و متمرکز دارند قوی ترند، و دولت هایی که در محدوده فعالیت های پیرامونی باقی مانده اند، ضعیف تر هستند (ایمانوئل والرشتاین، ۱۳۸۴؛ ۲۰۳)

با گذشت زمان، منطق توسعه ی نظام عبارت از بازتولید سلسله مراتب موازی مرکز و پیرامون در اقتصاد جهانی و نظام بین الدولی بوده است. کشورهای کانونی در این نظام دارای تکنولوژی پیشرفته هستند. کشورهای عضو مناطق کانونی بر دیگر مناطق این نظام (منطقه پیرامونی و نیمه پیرامونی) سلطه و احاطه دارند. کشورهای کانونی مواد خام را از کشورهای پیرامونی و نیمه پیرامون می بلعند و از طرف دیگر، کالاهای تولیدی خود را از طریق شرکت های چند ملیتی و بزرگ، به کشورهای اقماری صادر می کنند. دستیابی به هدف های این نظام سرمایه داری، نیازمند بازار در کشورهای دیگر است. والرشتاین در تعریف فرهنگ می نویسد:

” همه ی مردم در برخی خصالت ها با یکدیگر شریکند و همه در خصالت های دیگر تنها با برخی دیگر شریکند. با این حال، خصالت هایی نیز دارند که با هیچ کس در آنها شریک نیستند. این بدان معناست که بر اساس الگوی پایه هر کس را می توان به سه طریق توصیف کرد: مشخصه های جهانی گونه، مجموعه مشخصه هایی که شخص را در حکم عضوی از مجموعه ی گروه ها تعریف می کند و مشخصه های فردی شخص. هنگامی که از خصالت هایی صحبت می کنیم که نه جهانی اند و نه فردی، اغلب از اصطلاح فرهنگ برای توصیف مجموعه ی این خصالت ها، رفتارها، ارزش ها یا اعتقادات استفاده می کنیم. ... در این کاربرد، هرگروهی فرهنگ خاص خود را داراست و هر شخص بنا بر جنس، نژاد، زبان، طبقه، ملیت، در چند فرهنگ مشارکت دارد. ” (همان؛ ۲۲۶-۲۲۷)

بنابراین دو نوع فرهنگ را می توان از هم مشخص کرد:

الف) فرهنگ نظام جهانی،

ب) فرهنگ ملی.

الف) فرهنگ نظام جهانی: براساس کارکرد نظام جهانی این فرهنگ معنا می یابد. اولین کارکرد این نظام از طریق فرایندهای تولید انجام می شود چرا که اقتصاد جهانی سرمایه داری از رهگذر ادغام مجموعه‌ی جغرافیایی وسیعی از فرایندهای تولید بنا شده است. دومین کارکرد نظام، گسترش و انقباض اقتصاد جهانی، در کل است. اقتصاد "جهانی سرمایه داری مدام لزوم گسترش مرزهای جغرافیایی نظام را احساس کرده و مکان‌های جدید تولید را برای مشارکت در تقسیم کار محوری خود ایجاد کرده است." (همان؛ ۲۳۳)

سومین کارکرد نظام سرمایه داری، انباشت بی پایان سرمایه و چهارمین کارکرد آن، حرکت و تغییر و تحول، و پنجمین کارکرد آن قطبی کردن نظام ها است؛ بدین معنا که افزایش ثروت‌ها نصیب بخش کوچکی از جمعیت (کشورهای کانون) می شود. ششمین کارکرد آن تاریخی بودن آن است، چون هر نظام تاریخی چرخه‌ی حیاتی دارد و مانند هر نظام دیگری از این نوع باید در مرحله‌ی بر اثر انباشته شدن نتایج این تناقض‌های فلج کننده، کارکردش متوقف شود. این نظام مبتنی بر منطقی خاص، یعنی انباشت بی وقفه سرمایه نیز هست. بنابراین، چنین نظامی باید گسترش نامحدود را برای خود فراهم سازد. (همان؛ ۲۳۷)

نکته قابل توجه این است که کارکردهای نظام، در گرو دانش و تکنولوژی است. این نظام ثبات خود را از طریق فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی جدید و نوظهور حفظ می کند. دگرگون ساختن شیوه‌ی کار، سرگرمی، فکر و زندگی مردم سراسر جهان نتیجه‌ی این ثبات است. در فرهنگ نظام جهانی، اطلاعات و دانش مرتبط با فناوریهایها، به گونه‌ای فزاینده به عوامل مهم در معادله‌ی امنیت ملی کشورهای کانون تبدیل می شود.

فناوری‌های پیشرفته‌ی نیمه رسانا، رایانه‌های توانمند، فیبر نوری، فناوری‌های سلولی، ماهواره‌های بهتر و توانمندتر، شبکه‌های پیشرفته، فناوری‌های رقمی (مانند متراکم سازی رقمی)، عملکرد مناسب انسان با رایانه، کاوش داده‌ها و انتخاب دانش و ابزارهای تولید در سراسر دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ تأثیری رو به رشد بر توانمندی‌های نظامی هم داشته است. هرچه بیشتر به سوی عصر اطلاعات حرکت می کنیم، تأثیر فناوری‌ها بر مسایل امنیت ملی نیز، اهمیت بیشتری می یابد. می توان گفت که در نظام جهانی:

۱- گسترش فناوری‌ها سریع است.

۲- گسترش فناوری‌ها امری جهانی و به صورت نابرابر بوده است.

۳- کنترل اطلاعات، برای حفظ یک برتری رقابتی رو به رشد است.

ب) فرهنگ ملی: فرهنگ ملی یعنی مشخصه‌هایی تاریخی که یک ملت را از ملت‌های دیگر مجزا می سازد. خصوصیات مجزا کننده‌ی فرهنگ ملی می توانند بر اساس جنس، نژاد، زبان، طبقه، ارزش‌ها، باورداشت‌ها، مذهب و ... تعریف شوند و در خرده فرهنگ‌هایی دیده شوند. این فرهنگ‌های کوچک تر شامل فرهنگ‌های

قومی و قبیله ای، فرهنگ شهری و حتی فرهنگ‌های خانوادگی است. از آن گذشته فرهنگ مثلاً روشنفکران شهری، فرهنگ فقرای شهری و ... نیز در درون فرهنگ ملی قابل تشخیص است. والرشتاین از آن تحت عنوان فرهنگ در کاربرد شماره (۲) یاد کرده است. (همان؛ ۲۳۹)

کاربردهای فرهنگ ملی مشروعیت نظام‌های سیاسی را با شعارهای بازگشت به گذشته، احیای سنت‌های پیشین، گذشته پرستی، پدید می آورده است. در حالی که فرهنگ نظام جهانی، مدرنیته را به عنوان مضمونی جهان شمول و عام در مشروعیت بخشیدن به خود تداوم بخشیده و سنت‌هایی جزمی را در درون خود به نفع نظام جهانی ذوب می کند. فرهنگ‌های ملی زمانی که در مقابل عملکرد مدرنیته و وضعیت رفاهی جدید که مدرنیته به ارمغان می آورد پاسخگو نباشد به سه صورت واکنش نشان می دهد:

- ۱- پذیرای فرهنگ نظام جهانی می گردد و در آن هضم می شود.
- ۲- در مقابل نظام جهانی قرار می گیرد و نابود می شود.
- ۳- به احیاء و بازسازی خود بر طبق نیازهای جدید همت می گمارد.

تأثیر فرهنگ نظام جهانی بر هویت ملل

از نظر کاستلز هویت فرایند معنا سازی بر اساس یک ویژگی فرهنگی با مجموعه ی به هم پیوسته ای از ویژگی‌های فرهنگی است که بر منابع معنایی دیگر اولویت داده می شود. او سه نوع هویت را از یکدیگر مجزا می کند:

- ۱- هویت مشروعیت بخش: این نوع هویت توسط نهادهای غالب جامعه ایجاد می شود تا سلطه ی آن‌ها را برکنش‌گران اجتماعی گسترش دهد.
- ۲- هویت مقاومت: این هویت به دست کنش‌گرانی ایجاد می شود که از طرف منطق سلطه بی‌ارزش دانسته می شود.

۳- هویت برنامه دار: هنگامی که کنش‌گران اجتماعی با استفاده از هرگونه مواد و مصالح فرهنگی قابل دسترس، هویت جدیدی می سازند تا موقعیت آن‌ها را در جامعه از نو تعریف می کند. (کاستلز، ۱۳۸۴؛ ۲۲-۲۵)

قلمرو تأثیرات فرهنگ نظام جهانی از طریق فرایند دانش، فناوری و اطلاعات بر فرهنگ ملی تأثیر می گذارد. در درجه ی اول این تأثیر بدین گونه است که خانواده‌ها از طریق اینترنت، ماهواره و ... با فرهنگی آشنا می شوند که در مقابل هویت مشروعیت بخش قرار دارد. خانواده با فرهنگ سنتی که دارد ارزش‌های گذشته را موجه می داند. اما نوجوانان و جوانان در این خانواده‌ها با ارزش‌های فرهنگ نظام جهانی نیز آشنا می شوند. این فرایند از

طریق همالان، گروه‌های دوستی، هم شاگردی‌ها، هم اتاقی‌ها، هم محله‌ای‌ها، هم‌بازی‌ها و ... انتقال پیدا می‌کند. بسته به این که جامعه در چه مرحله‌ای از توسعه‌ی اقتصادی- اجتماعی خود باشد، به این فرایند پاسخ‌های گوناگون می‌دهد.

توسعه‌ی اجتماعی- اقتصادی ایران

جوامعی که دچار توسعه‌ی ناموزون می‌باشند قادر به پاسخ‌گویی به نیازهای جدید نسل جوان جامعه نیستند و نمی‌توانند "هویت‌ی برنامه‌دار" ارائه کنند. واکنش‌های اجتماعی در جوامع انسانی بر اثر برخورد متقابل سه پدیده اجتماعی که عبارتند از: نابرابری‌ها، تضادها و دگرگونی‌های اجتماعی به وجود می‌آیند. پدیده توسعه‌نیافتگی، فرآیند ماهیت روابط و کنش و واکنش خاص این سه پدیده اجتماعی است. توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی در تحلیل نهائی از نبودن روابط اجتماعی عادلانه به فقدان امکانات مساوی برای رفع نیازهای زیستی روانی و اجتماعی انسان در جوامع انسانی ناشی می‌شود. این‌گونه دگرگونی‌های اجتماعی منشاء نابرابری‌های اجتماعی و تضادهای منبعث از آن می‌شود. بدین ترتیب توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی فرآیند دگرگونی‌های ناموزون اجتماعی است.

وجود نابرابری‌های اجتماعی و تضادهای منبعث از آن به حرکات و خیزش‌های اجتماعی ممکن است و سرانجام به دگرگونی‌های اجتماعی می‌انجامد. اما برخی دگرگونی‌های اجتماعی از هماهنگی لازمی برخوردار نیستند و سبب ناهمگونی تحول در جوامع انسانی و پساافتادگی می‌شوند. بنابراین دو فراگرد در توسعه مهم است:

الف) چگونگی روابط اجتماعی درون جوامع

ب) چگونگی روابط بین جوامع انسانی و به ویژه روابط بین جوامع پیرامونی - کانونی

همانطور که اشاره شد فرهنگ نظام جهانی که مدرنیته یکی از ابعاد آن است، از طریق نظام جهانی بر فرهنگ ملی تاثیر می‌گذارد. فرهنگ ملی چون سخت و محکم است با یک تأخر فرهنگی مواجه است؛ یعنی ابتدا فرهنگ مادی متحول و دگرگون می‌شود و زمان زیادی طول می‌کشد تا فرهنگ غیر مادی نیز متحول گردد. در تحول فرهنگ مادی و غیرمادی در ابتدا خرده فرهنگ‌هایی که درون فرهنگ ملی است متحول می‌شوند. این تغییرات سبب تضاد بین خرده فرهنگ‌ها با فرهنگ ملی است. در ابتدا فرزندان خانواده تحت تاثیر این فرهنگ نظام جهانی قرار می‌گیرند و پس از آن تمامی اعضای خانواده را درگیر می‌کنند.

از دیدگاه فرم، فرد در جوامع متمرکز، ناگزیر است آن شیوه زندگی را که در نظام تولید و توزیع خاص هر جامعه ریشه دارد بپذیرد. درحین انطباق پویا با فرهنگ محیط، برخی کشش‌های نیرومند به وجود می‌آیند که

سبب انگیزش اعمال و احساسات فرد می گردند. ممکن است فرد از وجود آن‌ها آگاه باشد یا نباشد. اما به هر حال در قدرت این کشش‌ها تردید نیست؛ و وقتی به وجود آمدند ارضاء می‌طلبند و نیروهایی می‌شوند که به نوبه‌ی خود در شکل دادن به فرایند یا سیر اجتماع موثر می‌افتند. (فرم، ۱۳۸۵؛ ۴۲)

در این شرایط است که نسل جوان خواسته‌های جدیدی پیدا می‌کند که ارضای آنها از عهده‌ی فرهنگ سنتی برنمی‌آید. جوان در جامعه از آنجا که ناخواسته تحت تأثیر توسعه‌ی ناموزون می‌باشد، شرایطی را می‌بیند که تحمل آن با خواسته‌های جدید او سخت است. آموزش و پرورش پس از خانواده اولین نهادی است که شخص را اجتماعی می‌کند، اما آموزش در جوامع پیرامون با مشکلات عدیده‌ای دست به گریبان است و آن‌ها را به نیروهای خود منتقل نموده است. جوان پس از محیط خانواده در مدرسه است که به تناقضات میان نیازهای جدیدش و سنت‌های قدیم پی می‌برد. هنگامی که جوان در ارتباطات اجتماعی از سنت‌ها جدا می‌شود، در واقع تحول جامعه‌ی سنتی به مدرن این است که افراد جامعه با فردیت آشنا می‌شوند. اینجاست که "هر چه آدمی بیشتر از قید یکی بودن بدوی با مردم دیگر و طبیعت آزاد می‌گردد و صورت فرد می‌یابد، بیشتر خود را با این انتخاب روبرو خواهد دید که ناگزیر است یا خویشتن را به عشق و کار مولد بسپرد و به این وسیله با عالم متحد شود و یا در پی نوعی ایمنی می‌رود که محصول بستگی‌هایی به دنیا است که ثمری جز معدوم کردن آزادی و درستی نفس به بار نمی‌آورد." (همان؛ ۴۳)

در جوامع پیرامون بیشتر حالت دوم اتفاق می‌افتد و جوان برای پر کردن خلأیی که جامعه آن را پر نکرده به سوی امنیت‌های کاذب از جمله مد، پذیرش بی‌چون و چرای فرهنگ مصرفی نظام جهانی می‌رود و خود آگاهی خود را از دست می‌دهد. در ابتدا روبروی خانواده قرار می‌گیرد و سپس این ناهماهنگی‌ها به صورت پرخاشگری نمایان می‌شود و پس از آن اگر خانواده‌ها با درایت نتوانستند با او برخورد لازم را انجام دهند، در آینده به انواع معضلات اجتماعی، فرار از خانه، اعتیاد و ... رو می‌کنند. همین فرایند را می‌توان در سطحی گسترده‌تر، در یک خانواده نیز مشاهده کرد و حتی گسترده‌تر از آن، این فرایند می‌تواند فرهنگ ملی یک جامعه را نیز در برگیرد. کشورهای که فرهنگ ملی خود را کنار گذاشته‌اند، اما هرگز نتوانسته‌اند در مسیر توسعه گامی مثبت بردارند از این جمله‌اند.

جوان در خانواده و پیش از بلوغ فکری و یا ارتباطات گسترده با خارج، در حالت یکی بودن با فرهنگ خانواده و فرهنگ ملی به سر می‌برد. با تبلیغات فرهنگ نظام جهانی، از طریق ارتباطات که به وسیله کتاب‌ها، ماهواره‌ها، و اینترنت صورت می‌پذیرد رفته رفته جوان با خویشتن به عنوان موجودی مجزا از محیط طبیعی و فرهنگ گذشته آشنا می‌شود. او با ارتباط با همالان، همکلاسی‌ها و دوستان دیگر در محیط‌های مختلف اجتماعی، فردیت او ظهور می‌کند. در ابتدا او هنوز با فرهنگی که از آن برخاسته است بستگی شدیدی دارد، هر چند که تا

حدی از خود به عنوان موجودی جداگانه و مجزا از دیگران آگاه است اما احساس می‌کند که هنوز جزئی از دنیای اطراف و فرهنگ سنتی است. (تنهایی، ۱۳۸۳)

تا زمانی که جوان با فرهنگ سنتی آمیخته است، فاقد آزادی است؛ اما این بندها و علقه‌های فرهنگی به او ایمنی و احساس تعلق می‌بخشد. در این مرحله جوان همانند عضو یک اجتماع ابتدایی به قبیله و فرهنگ سنتی وابسته است. اما پس از تفرد کامل و آزادی از این علائق، فرد با تکلیف تازه‌ای روبرو می‌شود، بدین معنی که باید در دنیا جهت‌یابی کند و پای‌گیرد؛ اما توسعه‌ی اجتماعی - اقتصادی ناموزون در جامعه به او اجازه‌ی عکس‌العمل به هنجار را نمی‌دهد. این جا است که می‌خواهد خلاء هویتی خود را به وسیله‌ی مدها، آرایش‌ها و ... بپوشاند و زمانی که خانواده یا اجتماع مقابل او قرار گیرند، پرخاشگری می‌کند.

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- به نظر می‌رسد ساختار و کارکرد توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور باعث افزایش میزان پرخاشگری جوانان شده است.
- ۲- به نظر می‌رسد تضاد میان نظام آموزشی مدارس کشور و فرهنگ نظام جهانی موجب افزایش میزان پرخاشگری جوانان شده است.
- ۳- به نظر می‌رسد بین ساختار و کارکرد توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور و واکنش نظام آموزشی مدارس کشور در مقابل فرهنگ نظام جهانی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

روش تحقیق

رهیافت مورد استفاده در این پژوهش ترکیبی از رویکردهای میدانی و مطالعات اسنادی است. با استفاده از روش اسنادی در این پژوهش، تأثیر وجوه مختلف متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته تحقیق (میزان پرخاشگری جوانان)، مطالعه و بررسی می‌شود.

جامعه آماری در این پژوهش تعداد دانش‌آموزان دختر مقطع دبیرستان (روزانه) شاخه نظری در مدارس عادی - دولتی غیر بزرگسال شهر تهران، در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ می‌باشد. این تعداد شامل ۱۴۴۲۳۲ نفر می‌باشد. (پ: معاونت پژوهش، برنامه ریزی و منابع انسانی، گروه طرح و برنامه سازان آموزش و پرورش شهر تهران، دوره‌های مختلف تحصیلی مناطق ۱۹ گانه شهر تهران سال ۸۷-۱۳۸۶). جهت مطالعات پیمایشی تحقیق، پرسشنامه‌ای متشکل از ۵۱ سوال (گویه)، طراحی شده است.

پرسشنامه‌ای نیز با توجه به مطالعه میدانی مقدماتی (برروی بیش از ۸۰ نفر از نمونه تحقیق) انجام و در تحلیل نهایی و مطالعه میدانی نهایی (۴۰۰ نفر نمونه تحقیق) مورد آزمون قرار گرفتند. شیوه نمونه‌گیری تحقیق با استفاده از ترکیب روش‌های نمونه‌گیری خوشه‌ای و سیستماتیک به مطالعه مناطق آموزش و پرورش شهر تهران پرداخت. سنجش ضریب آلفای کرونباخ بدست آمده برابر ۰/۸۴۶۸ است که از سطح استاندارد ۰/۷ بیشتر می‌باشد. این موضوع نشان می‌دهد گویه‌ها از همبستگی بالایی برخوردار بوده و ابزار مناسبی برای سنجش متغیرهای تحقیق می‌باشند. در این پژوهش از روش‌های چندمتغیره گسسته، آزمون‌های ناپارامتری و کنترل همبستگی متغیرها، از نرم افزار SPSS ۱۶ استفاده شده است.

دستاوردهای مطالعات اسنادی تحقیق:

در مطالعه منابع موجود، دستاوردها مبنی بر تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم ساختار و کارکرد عناصر ناموزون نظام اجتماعی بر ساختار اقتصادی کشور و نظام آموزشی کشور، به دست آمد که این عوامل با توجه به دستاوردهای پیمایشی تحقیق جملگی در پرخاشگری جوانان موثر بوده اند. همچنین رواج ریا و تزویر در جامعه از جمله عوامل موثر بر پرخاشگری جوانان می‌باشد.

• تاثیر نظام آموزشی کشور بر میزان پرخاشگری جوانان

در رابطه با نظام آموزشی کشور مباحثی کیفی چون شیوه آموزش و محتوی دروس مبتنی بر عملگرایی و کارایی و نیازهای بخش‌های مختلف (صنعت و...) مد نظر قرار گرفته است. با توجه به نتایج پیمایشی و میدانی تحقیق (جدول ۱) مهمترین مسائل تاثیر گذار بر میزان پرخاشگری جوانان ساختار و کارکرد نظام آموزشی کشور (نظام آموزشی در مدارس و همچنین نظام آموزش دانشگاهی)، می‌باشد. اکثر پاسخ‌گویان، شرایط نظام آموزشی کشور (محتوی دروس و کیفیت آموزشی)، را در افزایش میزان پرخاشگری جوانان موثر قلمداد نموده اند (جدول ۱ و ۲)، در این راستا، ترس از آینده شغلی، عدم تناسب محتوی دروس دانشگاهی و هم چنین محتوی آموزش در کشور را، با توجه به نیازهای جوانان، در افزایش میزان پرخاشگری جوانان موثر قلمداد نموده اند.

جدول ۱. توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب متغیر واکنش نظام آموزشی مدارس کشور در مقابل فرهنگ نظام جهانی (شاخص: عملکرد آموزشی مدارس)

چولگی	میان	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	گویه‌ها
-۰/۷۶۷	۳/۸	%۴	%۱۱/۸	%۱۶/۲	%۳۶/۸	%۳۱/۲	اجبار بدون توجه عقلانی دانش‌آموزان به انجام کارها
-۱/۰۶۸	۴/۰۴	%۳	%۷/۸	%۱۳/۲	%۳۴/۸	%۴۱/۲	توجه نکردن به حس زیبایی دوستی جوانان در زیبایی‌های ظاهری و پوششی
-۰/۵۸۸	۳/۶۳	%۷/۲	%۱۳/۳	%۱۹/۲	%۲۹	%۳۱	توجه نکردن صحیح و عقلانی روابط با جنس مخالف
-۰/۸۵۵	۳/۸۶	%۳/۵	%۱۱/۲	%۱۴	%۳۸/۲	%۳۳	توجه نکردن به نیازها و خواسته‌های دانش‌آموزان
-۰/۳۸۲	۳/۴۹	%۸/۲	%۲۳/۸	%۱۱	%۲۶	%۳۱/۵	بی‌ارزش شمردن دانش‌آموزان و اهانت به آنها در مدرسه
-۰/۴۳۹	۳/۵۸	%۴/۲	%۱۳/۵	%۲۶	%۳۲	%۲۴/۲	ریا و تزویر در ارزش‌های مقبول جامعه، توسط مسئولین مدارس به جای گفت‌گویی انتقادی و عقلانی با دانش‌آموزان
-۰/۵۶۷	۳/۶	%۶/۲	%۱۶/۵	%۱۵/۸	%۳۴/۲	%۲۷/۲	مشورت نکردن و یا شرکت ندادن دانش‌آموزان در تصمیماتی که برای مدرسه یا در جهت آموزش دانش‌آموزان گرفته می‌شود.
-۰/۶۷۳	۳/۷۸	%۲/۵	%۱۳/۲	%۱۸	%۳۶/۸	%۲۹/۵	عدم شناخت صحیح مسئولین مدارس از نیازها و خواسته‌های انسانی دانش‌آموزان
-۱/۰۱	۳/۹۸	%۳	%۹/۲	%۱۲/۲	%۳۸	%۳۷/۵	عدم انتقاد پذیری رفتار مسئولین مدارس
-۰/۷۷۴	۳/۸۱	%۴/۸	%۱۳	%۱۴/۵	%۳۲/۲	%۳۵/۵	تبعیض بین دانش‌آموزان در مدارس
-۰/۶۲۴	۳/۷۴	%۵	%۱۹/۵	%۱۰/۸	%۲۵/۵	%۳۹/۲	توجه نکردن به شادی و مراسم شادی بخش در مدرسه
-۰/۳۸۱	۳/۵۳	%۴/۸	%۲۰	%۱۸/۵	%۳۰/۸	%۲۶	اطمینان نداشتن به استعدادها و دانش‌آموزان و واگذار نکردن مسئولیت به آنها

با توجه به نتایج برخی تحقیقات، ناموزونی عناصر و ساختار نظام اجتماعی جامعه ایران، بر نظام آموزشی کشور تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم داشته است. (صنعت خواه، ۱۳۸۷)

دو نوع شیوه آموزش را می توان از یکدیگر تفکیک کرد: یکی شیوه آموزش قدیم و دیگری، شیوه آموزش جدید که مبتنی بر تجربه گرایی است. در شیوه آموزش قدیم که هنوز هم در کشورهای پیرامون از جمله کشور ما رواج دارد، نقاط ضعفی وجود دارد که می توان آنها را بدین شکل، طبقه بندی نمود: (همان)

۱. شیوه سنتی، شیوه ای تحمیلی از بالا و از بیرون بوده است. شیوه ای که موضوع درسی و روش های بالغین را بر آن هایی تحمیل می کند که صرفاً به آهستگی، به سوی بلوغ در حال نمودند.

۲. روش های یادگیری و سیستم آموزش و پرورش، چون بر پایه تجربه کارکردی شان، قرار ندارد و تحت تأثیر حقیقت غایی شکل گرفته و وراثت تجربه ای قرار دارند که یادگیرندگان جوان از قبل دارا می باشند، بصورتی بایستی تحمیل شوند.

۳. فاصله میان بزرگسالان (که نظام آموزشی سنتی را تحمیل می کنند) و تجربه و توانایی های جوانان، آنقدر زیاد است که از مشارکت بسیار فعال شاگردان، در توسعه ی آنچه تدریس می شود، ممانعت می کند.

۴. یادگیری به معنای کسب آن چیزی است که از قبل در اندیشه های بزرگسالان بوده است.

بین ظرفیت فعلی پذیرش دانشجو در دانشگاه ها و نیازهای آتی بازار کار در کشور تناسبی وجود ندارد. این عدم تناسب باعث شده است که دانش آموزان به ترس از آینده شغلی خویش اشاره کنند. (جدول ۲)

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخ گویان بر حسب متغیر عدم بازشناسی سنت بر حسب نیازهای جامعه (شاخص: نیازهای انسانی)

چولگی	میان	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	گویه ها
-۱.۴۰۷	۴.۳۲	%۱.۲	%۴.۲	%۱۰.۲	%۳۰.۲	%۵۴	با وضعیتی که برای اشتغال در کشور ما مطرح است، ترس از به دست آوردن شغل مناسب مرا مضطرب ساخته است.

منبع: شیری امین لو، ۱۳۸۸

چرا که وقتی در جامعه ما، تناسبی میان ظرفیت پذیرش دانشجو و نیازهای بازار کار وجود نداشته باشد، عده کثیری از دانش آموختگان قادر نخواهند بود تا برای خویش شغلی بیابند. به همین علت انگیزه دانش آموزان در یادگیری دروس کاهش یافته و افت تحصیلی حادث می شود. انگیزه ورود به دانشگاه ها بسیار کاهش می یابد. از دیگر نتایج تحقیقات موجود (صنعت خواه، ۱۳۸۷) این است که عدم پذیرش شیوه های نوین آموزشی بر یادگیری

مهارت‌های شغلی و همچنین بر میزان بیکاری دانش آموختگان موثر می‌باشد. هم چنین شرایط و ساختار توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور بر عدم پذیرش شیوه‌های نوین آموزشی در نظام آموزشی کشور موثر است (جدول ۳)، طیف ذیل به منظور ارزیابی نگرش پاسخ‌گویان به عدم پذیرش شیوه‌های نوین آموزشی در دانشگاه‌ها طراحی شده است. با ترکیب نمره گویه‌های طیف ارائه شده و تقسیم نمرات طیف به سه قسمت با فواصل برابر، مشخص می‌شود که ۹۷/۰ درصد از پاسخ‌گویان، عدم پذیرش شیوه‌های نوین آموزشی در دانشگاه‌ها را بر افزایش میزان بیکاری فارغ التحصیلان دارای تاثیر بالا، ۲/۸ درصد آن را دارای تاثیر متوسط و تنها ۰/۲ درصد بدون تاثیر ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۳: توزیع نسبی پاسخ‌ها به گویه‌های طیف عدم پذیرش شیوه‌های نوین آموزشی در دانشگاه‌ها (به درصد)

معرف‌ها	کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق
محتوی دروس دانشگاهی، متشکل از یک رشته اعتقادات و طرز تفکر است که بدون مشارکت عملی دانشجوی، بر او تحمیل می‌شود	۲/۳	۱۴/۵	۲۳/۸	۴۳/۰	۱۶/۵
در دانشگاه‌های کشور، فضای آموزش آمرانه و اقتدار گرایانه است.	۰/۸	۱۶/۸	۲۴/۳	۳۸/۰	۱۹/۸
مشارکت فعال دانشجوی در آموزه‌های درسی توسط اساتید دانشگاه‌ها، نادیده گرفته می‌شود.	۹/۰	۲۴/۰	۲۳/۰	۳۴/۳	۹/۵
رفتار دانشجویان رقابتی و فردی است و به کار گروهی اهمیتی نمی‌دهند.	۸/۸	۱۴/۸	۱۳/۰	۴۱/۸	۲۱/۸
در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی، نمره و مدرک، در مقایسه با کیفیت علم، از ارزش بیشتری برخوردار است	۲/۰	۵/۳	۷/۰	۴۰/۵	۴۵/۳
در فرایند یادگیری، مفهوم تجربه و آزمون دروس و نظریات در عمل، بسیار کم ارزش تلقی می‌گردد.	۱/۸	۱۱/۵	۱۶/۵	۵۳/۰	۱۷/۰
در دانشگاه‌ها، قوه خلاقیت و ابتکار و نوآوری دانشجوی، عقیم می‌ماند.	۲/۸	۱۴/۰	۱۰/۸	۴۷/۵	۲۵/۰
در دانشگاه‌ها، تکیه به حفظ کردن مطالب درسی، به جای آزمون عملی آن، مدنظر است.	۲/۰	۷/۰	۹/۸	۴۸/۳	۳۲/۸
نظام آموزشی در دانشگاه‌ها، بیشتر، تحت تاثیر نظام سیاسی است.	۳/۸	۱۱/۵	۳۴/۳	۲۹/۸	۲۰/۸
انتقاد پذیر نبودن دولت در طرح‌های اجرایی	۱/۸	۱۰/۸	۲۴/۸	۴۳/۳	۱۹/۰
آموزش‌های فنی دانشگاهی و محتوی دروس، بر اساس نیازبخش‌های کاربردی کشور، طراحی نشده‌اند.	۱/۰	۷/۸	۱۵/۳	۴۷/۵	۲۷/۵
عدم انطباق پژوهش‌های دانشگاهی بر اساس نیاز بخش (صنعت و ...) ، بر میزان بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاه‌ها	۲/۳	۸/۸	۱۸/۰	۴۳/۰	۲۸/۰

منبع: علیرضا صنعت خواه، ۱۳۸۷.

عدم پذیرش شیوه های نوین آموزشی در واقع بی اهمیت شمردن تجربه و آزمون نظریات در عمل می باشد. در نظام آموزشی مدارس کشور، نیز همین عدم تاکید بر عمل گرایی، دیده می شود. این موضوع باعث شده است، تا دانش آموزان به درک درست از مفاهیم علمی نرسیده و تنها به حفظ مطالب درسی بپردازند. انتقادگرایی در این سیستم معیوب (نظام آموزشی کشور)، جایی ندارد و امکان نوآوری های علمی از دانش آموزان سلب می شود. این امر تا حد زیادی بر افزایش میزان پرخاشگری ایشان موثر است. (رجوع کنید به جدول ۱).

● تغییرات ساختار اقتصادی کشور و تاثیر آن بر میزان پرخاشگری جوانان

فعالیت های اقتصادی کشور، افزایش جمعیت، میزان فعالیت اقتصادی در کل و فعالیت های اقتصادی زنان و اشتغال و بیکاری و اشتغال دانش آموختگان آموزش عالی در زمینه های اجتماعی پرخاشگری جوانان (جدول ۴) موثر بوده است.

جدول ۴: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب متغیر ساختار و کارکرد توسعه اقتصادی - اجتماعی (شاخص: کیفیت زندگی)

چولگی	میان	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	گویه ها
-۱/۳۸۷	۴/۲۲	٪۲/۵	٪۴/۵	٪۱۰/۵	٪۳۴	٪۴۸/۵	فقر و محرومیت در جامعه (فقر، نابسامانی خانواده و...) و محیط های نا امن کار برای دختران
-۱/۰۴۳	۴/۰۹	٪۲	٪۸/۵	٪۱۳/۲	٪۳۱/۲	٪۴۵	تبعیض در جامعه، خانواده و مدرسه (تبعیض بین پسران و دختران و ...)
-۰/۷۲۱	۳/۸۱	٪۳/۸	٪۹/۵	٪۲۱	٪۳۳/۵	٪۳۲/۲	نامتناسب بودن قوانینی که در جامعه است (مثل محدودیت در روابط، پوشش جوانان و...) با نیازهای اجتماعی جوانان
-۰/۷۶۶	۳/۸۹	٪۲/۵	٪۶	٪۲۲/۲	٪۳۸/۸	٪۳۰/۵	برخوردهای ناصحیح با جوانان که ناشی از بیسوادی و عدم آگاهی اعضای جامعه، ادارات و سازمانها و حتی برخی پدر و مادرهاست.
-۰/۹۶۷	۴/۰۴	٪۲	٪۳/۸	٪۱۷/۸	٪۴۱/۳	٪۳۴/۸	تعصب اعضای جامعه و برخی مسئولین (سازمانها، مدارس و...) روی عقاید و سرسختی بر روی حرف های خود و عدم پذیرش انتقادهایی که عقلانی است.
-۰/۸۶۰	۳/۸۸	٪۳/۲	٪۸/۲	٪۱۷/۸	٪۳۸/۲	٪۳۲/۵	نبود امکان ابراز عقاید و اندیشه ها در جامعه
-۰/۳۸۵	۴/۱۹	٪۳/۵	٪۵/۵	٪۱۰/۵	٪۲۹/۵	٪۵۱	نبود شغل و بیکاری
-۱/۰۸۰	۴/۰۲	٪۵/۲	٪۹/۵	٪۱۲	٪۲۴/۵	٪۴۸/۸	در کشور ما، جامعه به فرزندان خانواده های ثروتمند، فرصت های بیشتری را در جهت بروز استعدادها و توانایی هایشان می دهد.
-۰/۹۶۹	۴	٪۳/۸	٪۱۲/۲	٪۱۲	٪۲۳/۸	٪۴۸/۲	در کشور ما، جامعه به فرزندان خانواده های ثروتمند، امکانات بیشتری (تفریحی و رفاهی، وجود کتابخانه ها و امکانات آموزشی و رفاهی مورد نیاز) را می دهد.

منبع: شیرین شیرینی امین لو، ۱۳۸۸.

جامعه توسعه یافته، جامعه ای است که: مبانی علمی - فنی تولید اقتصادی جامعه را از وضعیت سنتی، به وضعیت مدرن، دگرگون ساخته باشد. به سخن دیگر، زمانی جامعه از نظر اقتصادی، توسعه می یابد که مبانی علمی

- فنی تولید خود یعنی دانش علمی، دانش فنی، وسایل و ابزار کار و مهارت‌های خود را از وضعیت قبل از انقلاب صنعتی، به وضعیت پس از انقلاب صنعتی متحول سازد. (عظیمی، ۱۳۷۱؛ ۱۰۰-۱۲۰)

ناموزونی ساختار اقتصادی کشور، با تاثیراتی که بر درآمد افراد جامعه و هم چنین بر کیفیت زندگی و امکانات موجود دارد و بالاتر از آن، با تاثیرات عمیقی که بر نظام آموزشی کشور بر جای گذارده است، تاثیرات بسزایی را بر میزان پرخاشگری جوانان بر جای گذارده است. کشور ما در جهت رسیدن به توسعه پایدار، با مسائل و مشکلات عدیده‌ای دست به گریبان گشته است که روند و کارکرد نظام آموزشی کشور را نیز تحت تاثیر خود قرار داده است.

اولین مشکل کمی پویایی در تولید کل و سرانه است. مطالعه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی کشور از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۲ (جدول ۵)، نشان می‌دهد که این ارزش از ۹/۲۷ درصد در سال ۱۳۴۵، با افزایشی معادل ۱۱/۹۲ درصد، به میزان ۲۱/۱۹ در سال ۱۳۵۰ می‌رسد. اما، پس از آن، هرساله ارزش افزوده کاهش یافته، تا جایی که این رقم در سال ۱۳۶۵، به رقمی معادل درصد (۹/۱۴-) می‌رسد. در سال ۱۳۸۲ کل ارزش افزوده کشور معادل ۷/۷۳ درصد است. تحولات صنعت در کشور در سال ۱۳۵۵ به بالاترین مقدار خود، ۵۶/۳۶ درصد، رسیده است، اما پس از آن، در سال ۱۳۸۲، کل ارزش افزوده کشور در بخش صنعت، از حدود ۱۵/۲۱ درصد، تجاوز نمی‌کند.

جدول ۵: ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی کشور از سال ۱۳۴۵-۱۳۸۲

سال	۱۳۴۵	۱۳۵۰	۱۳۵۵	۱۳۵۸	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۲
گروه کشاورزی ^۱	۶/۶۱	۲۱/۱۳	۴۱/۱۸	۱۴/۰۹	۴۷/۰۱	۷/۱۸	۴/۲۴
معادن	۲۵/۰۷	۷۵/۹۳	۲۷/۲۰	۳/۵۸	-۶۴/۷۷	-۰/۷۲	۱۵/۰۱
صنعت	۱۲/۰۵	۲۰/۰۸	۵۶/۳۶	-۲/۹۹	۲/۵۴	۱۶/۹۸	۱۵/۲۱
کل ارزش افزوده ^۲	۹/۲۷	۲۱/۱۹	۱۷/۱۵	-۵/۱۸	-۹/۱۴	۷/۱۸	۷/۷۳
محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	۹/۵۶	۲۱/۹۰	۱۶/۱۶	-۶/۳۸	-۹/۵۸	۷/۸۸	۸/۰۳

منبع: مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور سال ۱۳۴۶-۱۳۸۲

^۱- شامل کشاورزی و جنگلداری و ماهیگیری است

^۲- حاصل تمام فعالیت‌های اقتصادی کشور در بخشهای مختلف اقتصادی است

جدول ۶: جمعیت و متوسط رشد سالانه ۱۳۴۵-۱۳۸۵

سال	جمعیت	متوسط رشد سالانه (درصد)
آبان ۱۳۴۵	۲۵۷۸۸۷۲۲	۳/۱
آبان ۱۳۵۵	۳۳۷۰۸۷۴۴	۲/۷
مهر ۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۳/۹
مهر ۱۳۷۰	۵۵۸۳۷۱۶۳	۲/۵
آبان ۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۱/۵
آبان ۱۳۸۵	۷۰۴۹۵۷۸۲	۱/۶

منبع: مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵

در کنار وضعیت بفرنج اقتصادی، با پدیده افزایش جمعیت نیز، مشکل ساز بوده است. بنا بر جدول (۶) جمعیت کشور در سال ۱۳۶۵، با متوسط رشد سالانه ۳/۹ درصد، از رقم ۲۵ میلیون نفر در سال ۱۳۴۵، به حدود ۵۰ میلیون نفر در سال ۱۳۶۵، رسیده است. این افزایش جمعیت، در حالی است که کشور در بحبوحه جنگ تحمیلی، با ارزش افزوده منفی و محصول ناخالص ملی (۹/۵۸-) روبرو است. با وجود تمامی طرح های جمعیتی در سال ۱۳۸۵، با نرخ متوسط رشد سالانه ۱/۶ درصد ایران جمعیتی معادل ۷۰ میلیون نفر را در خود جای داده است. عوامل ذکر شده، باعث کاهش نسبی سرمایه کشور شده است. این کاهش بر روی بافت فنی تولید (عقب ماندگی بافت فنی تولید و درونزا نشدن فناوری در کشور) و بر روی فعالیت اقتصادی افراد جامعه و افزایش نرخ بیکاری و به تبع آن نبود امنیت شغلی به عنوان یکی از زمینه های پر خاشگری جوانان در جامعه تاثیر گذاشته است. همانطور که از جدول (۶و۵) مشخص است: میزان فعالیت اقتصادی، از ۴۵/۹ درصد سال ۱۳۴۵ به ۳۸/۶ درصد سال ۱۳۸۳ کاهش یافته است. میزان فعالیت اقتصادی زنان بسیار کمتر از مردان می باشد که خود، حاکی از عدم تناسب اشتغال میان مردان و زنان است. شاغلان از رقمی معادل ۹۰/۲ درصد در سال ۱۳۴۵ به ۷۷/۱ درصد در سال ۱۳۸۳ کاهش یافته اند که باز کاهش اشتغال زنان در مقایسه با مردان بیشتر می باشد

جدول ۷: میزان فعالیت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی

سال	کل کشور			شهری			روستایی		
	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن
۱۳۴۵	۴۵/۹	۷۷/۰	۱۲/۵	۴۱/۰	۶۹/۲	۹/۹	۴۹/۲	۸۲/۶	۱۴/۲
۱۳۵۵	۴۲/۶	۷۰/۸	۱۲/۹	۳۷/۹	۶۳/۹	۹/۰	۴۷/۲	۷۷/۹	۱۶/۶
۱۳۶۵	۳۹/۰	۶۸/۴	۸/۲	۳۸/۴	۶۶/۸	۸/۴	۳۹/۷	۷۰/۳	۷/۹
۱۳۷۵	۳۵/۳	۶۰/۸	۹/۱	۳۳/۹	۵۸/۵	۸/۱	۳۷/۶	۶۴/۵	۱۰/۷
۱۳۷۶	۳۴/۷	۵۹/۲	۹/۹	۳۳/۵	۵۷/۷	۸/۶	۳۶/۴	۶۱/۵	۱۱/۸
۱۳۸۳	۳۸/۶	۶۴/۹	۱۱/۴	۳۷/۰	۶۳/۲	۹/۵	۴۱/۶	۶۸/۳	۱۴/۹

منبع: مرکز آمار ایران، وضعیت اشتغال و بیکاری خانوار ۱۳۴۵-۱۳۸۳

جدول ۸: توزیع نسبی شاغلان زن و مرد سال ۱۳۴۵-۱۳۸۳

شاغلان	کل	مرد	زن
۱۳۴۵	۹۰/۲	۸۹/۷	۹۳/۶
۱۳۵۵	۸۰/۹	۸۱/۱	۷۹/۵
۱۳۶۵	۶۷/۲	۶۸/۴	۵۵/۱
۱۳۷۵	۶۹/۴	۷۱/۰	۵۸/۱
۱۳۷۶	۷۳/۲	۷۴/۲	۶۷/۱
۱۳۸۳	۷۷/۱	۷۷/۹	۷۱/۸

منبع: مرکز آمار ایران، وضعیت اشتغال و بیکاری خانوار ۱۳۴۵-۱۳۸۳

نرخ بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی از ۳/۶ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۱۳/۱ درصد در سال ۱۳۸۱ می‌رسد. در طی این سال‌ها، بیکاری زنان همواره بیشتر از بیکاری مردان بوده است تا جایی که در مقایسه با ۸/۷ درصد بیکاری مردان در سال ۱۳۸۱، بیکاری زنان در این سال، به رقم ۲۵/۷ درصد می‌رسد. نرخ بیکاری دانش‌آموختگان آموزش عالی، پس از سال ۱۳۸۱، هم چنان نرخ افزایشی خود را ادامه می‌دهد، تا جایی که حتی، به رقم ۲۰/۷ درصد در سال ۱۳۸۵ می‌رسد. (جدول ۹)

جدول ۹: نرخ بیکاری دانش آموختگان آموزش عالی ۱۳۵۵-۱۳۸۱

سال	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۸۱
نرخ بیکاری	۳/۶	۲/۷	۴/۸	۵/۰	۱۳/۱
مرد	۳/۴	۲/۶	۴/۱	۳/۸	۸/۷
زن	۵/۰	۳/۲	۸/۰	۱۰/۸	۲۵/۷

منبع: مرکز آمار ایران، آمار گیری از وضعیت اشتغال و بیکاری خانوار ۱۳۸۳

سالنامه آماری کشور، سال ۱۳۵۵-۱۳۸۲

جدول ۱۰: توزیع نسبی جمعیت دارای تحصیلات عالی، شاغل و بیکار (جویای کار) ۱۰ ساله و بیشتر^۱ (به درصد)

شرح	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵
شاغل	۱۲/۳	۱۲/۱	۱۳/۷	۱۳/۹
بیکار	۱۴/۱	۲۱/۸	۱۹/۶	۲۰/۷

منبع: مرکز آمار ایران، دفتر آمارهای جمعیت، نیروی کار و سرشماری. سالنامه آماری کشور ۱۳۸۲-۱۳۸۶

• تاثیر ریا و تزویر بر میزان پرخاشگری جوانان

با توجه به دستاوردهای پیمایشی و میدانی تحقیق (جدول ۱) مساله‌ی ریا و تزویر در جامعه از عوامل تاثیر گذار در پرخاشگری جوانان می‌باشد. تنهایی در باب این مساله آ «است که که "متأسفانه پذیرش ناهنجاری اخلاقی ریا از سوی افراد جامعه به عنوان رفتار اجتماعی و گره‌گشایی مشکلات با توسل به آن، از علل اصلی اشاعه ریا در جامعه است." او با اشاره به ساختار اجتماعی جامعه اظهار می‌کند که "اگر ما شاهد افزایش رفتار ریاکارانه در جامعه هستیم به دلیل ضعف ساختاری در نظام اجتماعی است؛ چراکه معضل اخلاقی ریا مشکل فردی نیست، بلکه ساختاری است و به نوع نظام ساختار اجتماعی جامعه بستگی دارد." (تنهایی، اردیبهشت ماه ۱۳۸۶)

در تحلیل موضوع می‌توان گفت که به دلیل حاکم بودن نوعی ایدئولوژی یا هویت مشروعیت بر روابط درون جامعه، باورداشتهای خاصی در قالب هنجارها لازم الاجرا تشخیص داده می‌شوند به طوری که همگان موظف به اجرای آنند. اگرچه بسیاری از این هنجارها متناسب با نیازهای روز و شرایط زندگی امروزی نیستند اما

^۱ - اطلاعات ارائه شده، مربوط به آبان ماه می‌باشد.

بسیاری از افراد جامعه برای حفظ موقعیت شغلی و اجتماعی خود بر خلاف باورداشتهای درونی جوانان را به مسائلی در اندیشه و عمل تشویق می کنند که خود به آنها عمل نمی کنند. رویارویی جوانان با این دوگانگی حرف و عمل در محیطهای مختلف خانواده، مدرسه، جامعه و ... که در اخلاقیات ریا و تزویر نام گرفته است، باعث می شود که جوانان از ارزشهای آرمانی دور شده و از هنجارهای اجتماعی منزجر شوند و از خود رفتارهای پرخاشگرانه بروز دهند.

با توجه به نظر کاستلز در رابطه با هویت برنامه دار و ضرورت وجود هویتی برنامه دار در نسل جدید و جوانان، میتوان گفت که این نوع هویت مسلماً در برقراری ارتباط بین دو نسل و به بیان واضح تر در مباحثه عقلانی و انتقادی بین دو نسل، به طوری که چراییها و کارکردهای ارزشی برای هر دو نسل به شکلی دوجانبه، مشخص شود، به وجود خواهد آمد و رشد خواهد یافت. حال اگر ارتباط نسل قدیم با نسل جدید از نوع ریا کارانه باشد و مجالی برای مباحثه های عقلانی و منطقی و انتقادی نباشد، نسل جدید فرصتی برای ابراز وجود و ارزشها و خواستهها و خلاقیتها، نخواهد یافت. بنابراین برای جبران مافات به پرخاشگری متوسل خواهد شد.

تنهایی با مورد توجه قرار دادن این نکته که "رفتار ناهنجار اجتماعی ریا در فرایندهای اجتماعی جرم نیست، بلکه نوعی عرف در جامعه است که با گذشت زمان و بر اساس شرایط حاکم در اجتماع به فرهنگ عمومی در اجتماع تبدیل شده و شکل رفتاری به خود گرفته به طوریکه مورد پذیرش عموم افراد جامعه قرار گرفته است" (همان) عنوان می دارد که "ریا به عنوان رفتار ناشایست اخلاقی و انسانی در جوامع نسبتاً بسته پذیرفته شده است" (همان) او در ادامه عنوان می دارد که "اگر چه افراد جامعه در ذهنیت خود گرایش به اسلام دارند اما در رفتار، گرایش به عرفیات دارند" (همان). و نیز "هر چند افراد دارای اندیشه و فکر دینی هستند اما شرایط حاکم بر جامعه به گونه ای است که کسب منافع اجتماعی مانع از تحقق این اندیشهها می شود." (همان) او عنوان می دارد؛ "مادامی که در سازمانهای تربیتی و آموزشی کشور ناخواسته رفتار ریاکارانه بر اساس منفعت طلبی افراد آموزش داده شود آیا می توان برای جلوگیری از اشاعه منکر اخلاقی ریا شعار داد و انتظار بر آورده شدن را نیز داشت؟! ... در حال حاضر ساختار اجتماعی کشور ارزشی است نه اخلاقی، از این رو اگر فردی به قوانین اجتماعی پای بند است بخش عمده اش به دلیل ترس از قانون است و کمتر کسی را در جامعه می توان یافت که به دلیل اعتقاد به اخلاقیات، رفتار اجتماعی مناسبی از خود نشان دهد و یا از منفعت اجتماعی خود به دلیل اخلاقیات بگذرد." (همان)

تنهایی در مقاله ای دیگر در رابطه با آسیبهای اجتماعی به تفاوت در طرز نگاه و تلقی ارزشهای اجتماعی از سوی جوانان و مسئولین کشور در عصر حاضر نظر داشته و عنوان می دارد که؛ "نسل قدیم مسئولیت های اجرایی را عهده دارند و یکی نبودن تلقی ها از هنجارهای ارزشی، خود منجر به وجود ناهنجاری ها، کجروی ها، اعتیاد و مسایل گوناگون دیگر در اجتماع می شود." (تنهایی؛ ۱۳۸۶)

با کنار هم قرار دادن این اظهارات و نتایج تحقیق حاضر می توان اذعان داشت که جوانان متأثر از فرهنگ جهانی به واسطه گسترش ارتباطات و امکانات ارتباطی شان با جوامع توسعه یافته نیازها و خواسته‌ها و ایده‌های جدیدی پیدا کرده‌اند و تنها متأثر از نظام آموزشی و تربیتی جامعه خود نمی‌باشند، بنابراین وجود ریا و تزویر در جامعه را شاهد هستند ولی لزوماً آن را جذب نمی‌کنند و به خاطر کمی امکان ابراز علائق، نیازها و خواسته‌های جدید خود، در فضایی از ساختارهای متصلب که در آن هنجارها با وجود ناکارآمدی در تضاد با ارزش‌های نسلی جدید، هنوز موجه معرفی می‌شوند و امکان انتقاد عقلانی هم از آنها وجود ندارد و ریا و تزویر را جاری می‌بینند از وضع موجود منزجر شده و به پرخاشگری روی می‌آورند.

تنهایی در رابطه با حل تناقض هنجاری بین جوانان و مسئولین کشور، درک جوانان عصر حاضر را لازم دانسته و بر این باور است که مسئولین باید افکار و ارزش‌های خود را به ارزش‌های نسل جوان نزدیک کنند. او با بیان این که "چنان چه مسئولین و نسل جوان جدا از هم بر ارزش‌های خود اصرار ورزند و به هیچ عنوان در مسیر سازگاری قرار نگیرند، شاهد افزایش ناهنجاری‌ها می‌شویم" او معتقد است که؛ "دولت برای کاهش ناهنجاری‌های اجتماع باید همانند سرپرست خانواده رفتار کند" همان‌گونه که "پدر و مادر سعی می‌کنند جوانان نسل امروز را درک کرده و با رفتار منطقی همراه با محبت آنان را به خود جذب کنند. باید با لحاظ کردن روانشناسی جمعی از سوی دولت، جوانان به دولت پناهنده شوند و نه در مقابل آن قرار گیرند. دولت باید در مورد برنامه‌ریزی‌ها، نوع برخورد، تفریح، اشتغال، لباس و آرایش، ملائمت با جوانان برخورد کند." (همان)

تنهایی در رابطه با ریا می گوید که؛ "اگر در جامعه شرایطی حاکم باشد که افراد جامعه خودشان به اعتقادات و باورهای دینی راغب شوند نه اینکه دیگران این باورها را به آنان القا کنند، یقیناً اعتقادات دینی آنان مانع از توجه به ریا خواهد شد. رفتارهای اجتماعی زمانی اصلاح می‌شود که مردم طرز تلقی شان از واقعیت‌های جامعه به درستی تفسیر شود و در نظام‌های خانواده، آموزشی و تربیتی به درستی تربیت یابند. بدون شک در این شرایط منکرات اخلاقی در جامعه جایگاهی نخواهند داشت." (تنهایی، اردیبهشت ماه ۱۳۸۶)

در جمع این موارد یعنی لزوم درک و ارتباط مناسب با جوانان و لزوم تفسیر ارزش‌ها و باورهای دینی و نتایج تحقیق حاضر می‌توان عنوان داشت که بهترین راهکار پیش‌بینی و ایجاد کانال‌های ارتباطی با نسل جدید جهت مباحثه‌های عقلانی و منطقی و انتقادی در زمینه‌های ارزشی و اعتقادی و باورداشت‌ها و نیازها و مشکلات خواهد بود و این مسئولیت بر عهده نه تنها آموزش و پرورش، بلکه، بر عهده تمامی ارگان‌ها و نهادهای مرتبط با جوانان، از جمله سازمان ملی جوانان، نیروی انتظامی، فرهنگ‌سراها و مجتمع‌های فرهنگی تحت پوشش شهرداری یا وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ... خواهد بود.

نتیجه گیری :

با توجه به افزایش میزان بیکاری و بیکاری زنان نسبت به مردان و وضعیت نامساعد معیشتی خانوار، وجود فقر در کنار بیکاری تأثیرات خود را بر نظام روابط و مناسبات خانواده و هم چنین تأثیرات عمیقتری را بر نظام آموزشی کشور و بالاخص نظام آموزشی مدارس کشور، بر جای نهاده است، بر این اساس انتظار می‌رود که در سال‌های آینده بر میزان پرخاشگری جوانان افزوده شود.

هم‌چنین با توجه به مبحث ریا و تزویر در جامعه و تأثیر آن بر پرخاشگری جوانان و با توجه به تأثیر فرهنگ جهانی بر جوانان و مقایسه آن با شرایط داخلی افزایش رفتارهای پرخاشگرانه رو به گسترش است.

پیشنهادات :

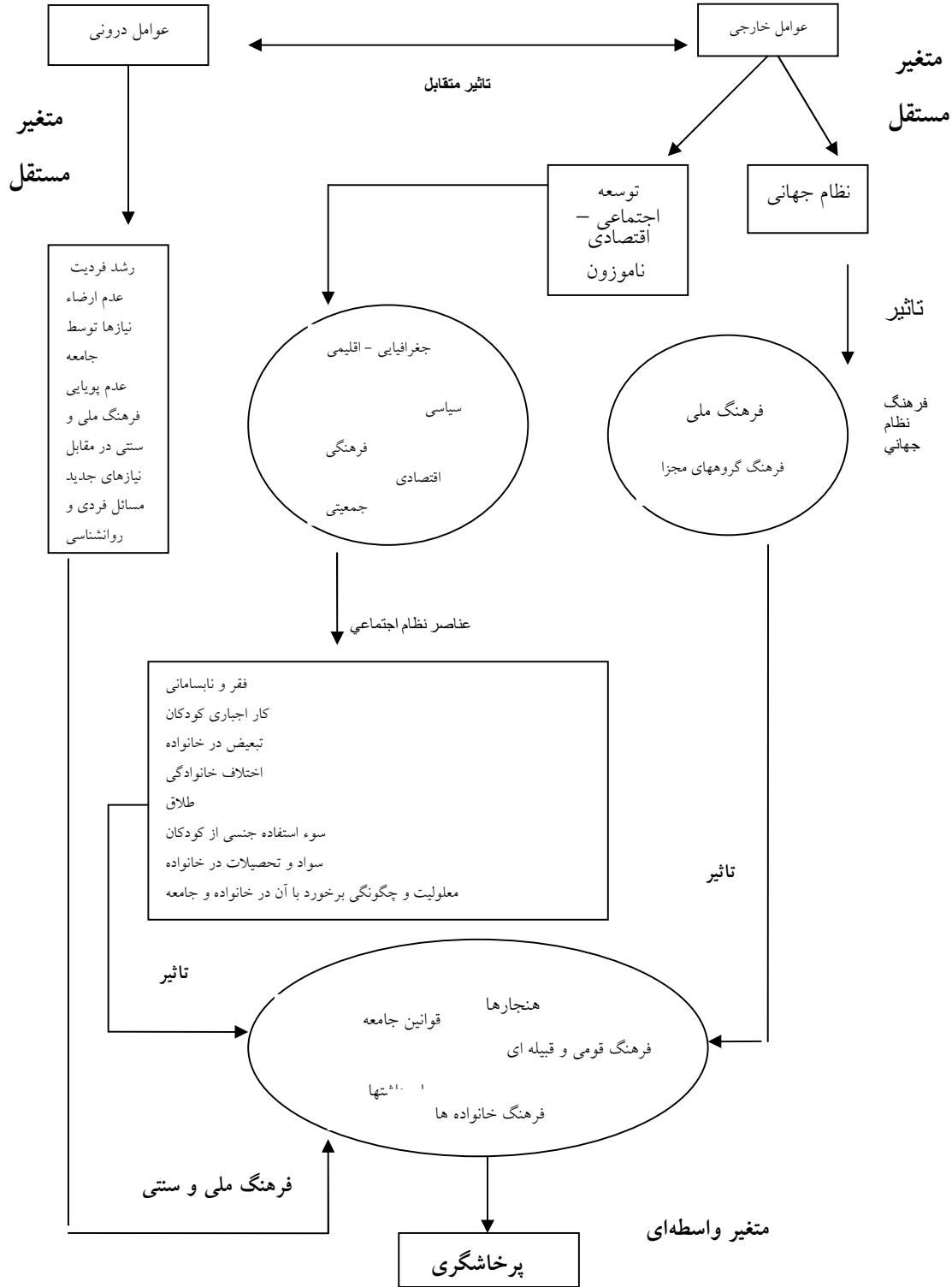
- دست یابی به توسعه اقتصادی - اجتماعی پایدار (نبودن گرانی ، تورم ، ایجاد کار و اشتغال و...)
- پیش بینی کانال‌های ارتباطی برای مباحثه عقلانی و انتقادی جوانان
- حمایت از جوانان و شنیدن مشکلات‌شان از جانب همه ارگان‌های مرتبط با جوانان
- توجه کردن به استعدادهای جوانان و برنامه‌ریزی در جهت بازشناسی استعدادها و خلاقیت در جوانان.
- آزادی فکر و اندیشه در جامعه، وجود کتابخانه و مکان‌های فرهنگی ورزشی و تفریحی
- احترام گذاشتن به عقاید و نظرات جوانان، توجه به نیازها و خواسته‌هایشان و پذیرفتن آنها
- ایجاد امنیت برای حضور دختران در جامعه
- حل مشکلات ازدواج جوانان
- واگذاری مسئولیت‌های به جوانان چه در خانه، مدرسه یا جامعه
- بر طرف کردن مشکل کنکور و ادامه تحصیل جوانان

منابع فارسی

- آلبرتس، دیوید استیون، گزیده ای از عصر اطلاعات: الزامات امنیت ملی در عصر اطلاعات، ترجمه ی علی علی آبادی و رضا نخجوانی، چاپ اول، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۵.
- تنهایی، حسین ابوالحسن، بررسی نظریه‌های عمده جامعه‌شناسی، روانشناسی و اسلامی تبیین کننده دین‌گرایی و تمایلات دینی نوجوانان و جوانان (سخنرانی در باقرالعلوم)، <http://www.hatanhai.com>، اردیبهشت ماه ۱۳۸۶.
- تنهایی، حسین ابوالحسن، درآمدی بر مکاتب و نظریه های جامعه شناسی، چاپ پنجم، مشهد: نشر مرندیز، ۱۳۸۳.
- تنهایی، حسین ابوالحسن، دولت می تواند با روانشناسی جمعی ناهنجاریهای اجتماع را مرتفع سازد (گفتگو با باشگاه خبرنگاران دانشجویی ایران خبرگزاری ایسکانیوز)، <http://www.hatanhai.com> اردیبهشت ماه ۱۳۸۶.
- تهرانی، حسن محمد، رابطه پرخاشگری با ارضای نیازهای اساسی در انسان در بین دانش آموزان دبیرستانهای منطقه ۱۳ آموزش و پرورش تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره، ۱۳۷۸.
- جمشیدی، مرتضی، تعارض ارزشی (اجتماعی و فرهنگی) بین والدین و فرزندان از دیدگاه دانش آموزان پیش‌دانشگاهی شهرستان آمل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۸۴.
- دیویی، جان، تجربه و آموزش، ترجمه ی اکبر میرحسینی، تهران: مرکز ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۹
- رحمانیان، مریم، بررسی نگرش دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان در مورد تأثیر عوامل اجتماعی بر پرخاشگری نوجوانان در دبیرستانهای شیراز، پایان‌نامه دانشگاهی رشته پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی شیراز، ۱۳۷۸
- رفیع پور، فرامرز، کندوکاها و پنداشته‌ها (مقدمه‌ای بر روش‌های شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی)، چاپ شانزدهم، تهران: انتشار، ۱۳۶۰
- سالنامه آماری کشور، سال ۱۳۵۵-۱۳۸۲
- سید حسینی، رضا، جوانی جمعیت ایران و ناهنجاریهای اجتماعی، همشهری: ۷۹/۱۱/۱۸.
- سیف‌اللهی، سیف‌الله، جامعه شناسی مسائل اجتماعی ایران: مجموعه مقاله‌ها نظرها، پژوهشکده جامعه پژوهی و برنامه ریزی‌المیزان، تهران: جامعه پژوهان سینا، ۱۳۸۱

- شیری امین لو، شیرین، بررسی زمینه‌های اجتماعی پرخاشگری در میان جوانان، (مطالعه موردی دانش‌آموزان دختر مقطع دبیرستان شهر تهران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ۱۳۸۸
- صنعت خواه، علیرضا، نیاز سنجی بازار کار و رابطه آن با اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهها (مطالعه موردی شهر شیراز)، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، ۱۳۸۷
- عبداللهی، حسین، ارزیابی برنامه‌های توسعه آموزش و پرورش ایران از نظر فنون برنامه ریزی و عملکرد نسبت به هدف‌های مصوب سال‌های ۱۳۲۷-۱۳۷۸، طرح پژوهشی، پژوهشکده تعلیم و تربیت، گروه پژوهشی اقتصاد و برنامه‌ریزی توسعه آموزش و پرورش، تیر ماه ۱۳۷۸
- عظیمی، حسین، مدارهای توسعه‌نیافتگی در اقتصاد ایران، تهران: نشر نی، ۱۳۷۱
- فرم، اریک، گریز از آزادی، ترجمه‌ی عزت الله فولادوند، چاپ یازدهم، تهران: مروارید، ۱۳۸۵
- کاستلز، مانوئل، عصر اطلاعات (جلد دوم): اقتصاد، جامعه و فرهنگ، ترجمه‌ی احمد علیقلیان، افشین خاکباز و حسن چاوشیان به ویراستاری علی پایا، تهران: طرح نو، چاپ چهارم، ۱۳۸۴
- مرکز آمار ایران، آمارگیری از وضعیت اشتغال و بیکاری خانوار ۱۳۸۳
- مرکز آمار ایران، دفتر آمارهای جمعیت، نیروی کار و سرشماری، سالنامه آماری کشور ۱۳۸۲-۱۳۸۶
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور سال ۱۳۴۶-۱۳۸۲
- مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵
- مرکز آمار ایران، وضعیت اشتغال و بیکاری خانوار ۱۳۴۵-۱۳۸۳
- معاونت پژوهش، برنامه‌ریزی و منابع انسانی، گروه طرح و برنامه‌سازان آموزش و پرورش شهر تهران، آمار اجمالی عوامل آموزشی و اداری، دوره‌های مختلف تحصیلی مناطق ۱۹ گانه شهر تهران سال ۱۳۸۶-۸۷
- نشریه ایران، تبعیض عاملی برای پرخاشگری زنان، ۸۴/۹/۶
- نظری، مرتضی، روایت انسانی از توسعه / <http://www.sociologyofiran.com>، مرداد ماه ۱۳۸۷
- والرشتاین، ایمانوئل، سیاست و فرهنگ در نظام متحول جهانی (ژئوپلیتیک و ژئوکالچر)، ترجمه پیروز ای

نمودار ۱: الگوی نظری و تحلیلی تحقیق (عوامل موثر بر پرخاشگری جوانان)

An examination of social background of youth aggression in Iran

Dr. H. H. Tanhaei¹

Shirin Shiri Aminlou²

Alireza Sanatkhaah³

Abstract

Theoretical framework of this paper is driven from Wallerstein (world culture system), Castells (information era and identity discussions) and uneven development (structure and function of country's social-economical development) and Erich Fromm's theory (the growth of individuation). The hypothesis testing was performed at the three following processes: documentary research process, survey process, and open-ended question process. The main purpose of the paper was to study and review social and cultural issues which influence young people's aggression and to find out what are the obstacles of young people in meeting their new needs in social-economical and educational structure of the society which increases aggression among them.

Considering the documents and references, affection of the direct and indirect effects of the structure, function of uneven elements of social system on the structure of country's economy and educational system of the country on aggression were found. Besides, in case of hypocriticality in society, there has been some sources that have affected young people's aggression according to survey research.

---

¹ Sociology Dept., Islamic Azad University of Tehran Central Branch, hatanhai@yahoo.com – www.hatanhai.com

² M.A. from Islamic Azad Univ. Olum & Tahghighat Branch

³ M.A. from Islamic Azad Univ. Olum & Tahghighat Branch

Main Concepts: